

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Паскар А.Л.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри процесуального права,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Паскар А.Л. Порівняльний аналіз практики виконання рішень Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини.

Дослідження спрямоване на порівняльний аналіз практики виконання рішень Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини, визначення їх правової природи, механізмів реалізації, а також розробку рекомендацій для покращення цього процесу. Автор аналізує правову природу та механізми реалізації рішень обох судів, визначаючи спільні та відмінні риси. Розкриваються ключові аспекти рішень КСУ, які визначають їхню обов'язковість та значення для формування судової практики та конституційного правопорядку, сприяючи удосконаленню механізмів захисту прав людини та забезпечуючи стабільність і ефективність правової системи. Автор визначає пряму дію рішень КСУ відповідно до Конституції України, яка забезпечує їх виконання без додаткових формальностей. Акцентується на потребі створення відповідних механізмів для забезпечення виконання судових рішень та доступу до них для всіх зацікавлених осіб. Стаття досліджує позитивний обов'язок держави забезпечити виконання судових рішень та необхідність запровадження ефективних механізмів для цього. Автор аргументує, що обмеження доступу осіб до системи виконання судових рішень та встановлення додаткових умов чи перешкод є неприпустимими. Зазначається, що виконання рішень КСУ є ключовим для правової стабільності, захисту прав і свобод громадян, а також для довіри до судової системи. Висвітлено сутність та обов'язковість рішень ЄСПЛ для країн-учасниць згідно з положеннями Конвенції про захист прав людини та основоположними принципами правової держави. Зазначено, що виконання цих рішень є не лише міжнародною юридичною зобов'язаністю держави, але й частиною національного правового порядку, гарантуючи ефективний захист прав громадян і підтримуючи довіру до судової системи. Розкрито механізми моніторингу виконання рішень КСУ та ЄСПЛ, які сприяють вияв-

ленню недоліків у правозастосовчій практиці та законодавстві. Автор вказує на необхідність створення ефективних механізмів для забезпечення виконання судових рішень та доступу до них для всіх зацікавлених осіб, що є важливим аспектом забезпечення верховенства права та правової стабільності в Україні.

Ключові слова: виконання рішень Конституційного Суду України, виконання рішень Європейського суду з прав людини, верховенство права, контроль за виконанням судових рішень

Paskar A.L. Comparative analysis of the practice of implementing decisions of the Constitutional Court of Ukraine and the European Court of Human Rights.

The study is aimed at a comparative analysis of the practice of implementing decisions of the Constitutional Court of Ukraine and the European Court of Human Rights, determining their legal nature, implementation mechanisms, and the development of recommendations for improving this process. The author analyzes the legal nature and implementation mechanisms of decisions of both courts, identifying common and distinctive features. Key aspects of the decisions of the Constitutional Court of Ukraine are revealed, which determine their binding nature and significance for shaping judicial practice and constitutional order, contributing to the improvement of mechanisms for protecting human rights and ensuring the stability and effectiveness of the legal system. The author identifies the direct effect of decisions of the Constitutional Court of Ukraine in accordance with the Constitution of Ukraine, which ensures their implementation without additional formalities. Emphasis is placed on the need to create appropriate mechanisms to ensure the implementation of judicial decisions and access to them for all interested parties. The article examines the positive obligation of the state to ensure the implementation of judicial decisions and the necessity of introducing effective mechanisms for this. The author argues that restricting access of individuals to the system of

implementation of judicial decisions and imposing additional conditions or obstacles is unacceptable. It is noted that the implementation of decisions of the Constitutional Court of Ukraine is crucial for legal stability, protection of rights and freedoms of citizens, and trust in the judicial system. The essence and binding nature of decisions of the European Court of Human Rights for member countries are highlighted in accordance with the provisions of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. It is emphasized that the implementation of these decisions is not only an international legal obligation of the state but also a part of the national legal order, guaranteeing effective protection of the rights of citizens and maintaining trust in the judicial system. Mechanisms for monitoring the implementation of decisions of the Constitutional Court of Ukraine and the European Court of Human Rights are disclosed, which contribute to identifying shortcomings in legal practice and legislation. The author points out the need to create effective mechanisms to ensure the implementation of judicial decisions and access to them for all interested parties, which is an important aspect of ensuring the rule of law and legal stability in Ukraine.

Key words: execution of decisions of the Constitutional Court of Ukraine, execution of decisions of the European Court of Human Rights, rule of law, control over the execution of court decisions.

Актуальність теми. Виконання рішень судів є фундаментальним елементом функціонування правової системи будь-якої держави. Воно відіграє ключову роль у забезпеченні верховенства права, захисту прав людини та зміцненні демократичних інститутів. Верховенство права передбачає стабільність та передбачуваність правової системи, яка гарантує рівність перед законом для всіх громадян. Захист прав людини забезпечується через справедливе вирішення спорів та відновлення порушених прав, що є основою для довіри громадян до судової системи. Особливо важливим у цьому контексті є виконання рішень Конституційного Суду України (далі – КСУ) та Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), які мають обов'язковий характер і значний вплив на національний та міжнародний правопорядок. Рішення КСУ спрямовані на забезпечення конституційної законності та захисті основоположних прав і свобод громадян в Україні. Рішення ЄСПЛ, у свою чергу, мають на меті захист прав осіб відповідно до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція), що є обов'язковою для держав-членів Ради Європи.

Метою дослідження є порівняльний аналіз практики виконання рішень КСУ та ЄСПЛ через розкриття їх правової природи, механізмів реалізації, визначення спільних та відмінних рис, а також розробку рекомендацій для покращення процесу імплементації рішень цих судів.

Виклад основного матеріалу. За своєю сутністю рішення КСУ та ЄСПЛ мають різну правову природу, проте, і перші, і другі відіграють ключову роль у забезпеченні верховенства права та захисту прав людини. Щодо рішень КСУ, на рівні основного закону визначається, що вони є, зокрема, «обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені» [1, ст. 151-2]. Особлива роль правових висновків викладених у рішеннях КСУ вбачається у тому, що вони мають ключове значення у формуванні модернізаційної судової практики, оскільки містять елементи трансформації діючої конституційної системи на шляху до встановлення правової захищеності прав і свобод людини і громадянина, упорядкування та стабілізації конституційного правопорядку та забезпечення поділу влади та системи стримувань і противаг у відносинах її гілок тощо [2, с. 115]. Підкреслюючи важливість своєчасного і належного виконання рішень КСУ теоретиками відмічається, що недотримання цієї умови ставить під сумнів не тільки дотримання верховенства Конституції та принципу поділу влади, але й існування самої судової влади як такої [3, с. 70]. Впливаючи на формування та модернізацію судової практики рішення КСУ відіграють ключову роль у трансформації існуючої конституційної системи, сприяючи її оновленню та адаптації до сучасних вимог та викликів. Висновки КСУ часто містять інноваційні підходи до тлумачення правових норм, що дозволяє вдосконалювати механізми захисту прав людини. Крім того, рішення КСУ сприяють упорядкуванню та стабілізації конституційного правопорядку. Вони забезпечують чіткість і передбачуваність правових норм, що є основою для стабільної та ефективної правової системи. Це, в свою чергу, є важливим для підвищення довіри громадян до судової влади, правової системи та для забезпечення належного функціонування держави в цілому.

За своєю юридичною природою Рішення КСУ мають пряму дію і для набрання чинності не потребують додаткових процедур та механізмів підтвердження будь-якими органами державної влади. Їх виконання є обов'язковим відповідно до Конституції України, яка має найвищу юридичну силу серед усіх нормативно-правових актів [4, п. 4]. Імперативна умова щодо обов'язковості, остаточності та неможливості оскарження ухвалених КСУ актів за наслідками розгляду справ обумовлені виключними повноваженнями даного суду як єдиного органу конституційної юрисдикції [5, п. 2]. Це означає, що рішення

КСУ мають негайну правову силу і відтак стають обов'язковим для виконання без будь-яких додаткових формальностей. Розглядаючи питання відповідності Конституції України положенням законодавства щодо забезпечення державою виконання судового рішення, КСУ у своєму рішенні наголосив на тому, що цей обов'язок покладається на державу, яка повинна створити відповідні організаційно-правових механізми, які гарантують виконання судових рішень, що набрали законної сили [6, п. 2.1]. При цьому, функціонування системи виконання судових рішень повинно забезпечити доступ до них кожної особи, на користь якої ухвалене обов'язкове судове рішення і гарантувати їх використання у випадку, якщо судове рішення не виконується, в тому числі державними органами [7, абз. 13 п. 2.1].

Позитивний обов'язок держави забезпечити виконання судових рішень полягає у вжитті всіх необхідних заходів, які гарантуватимуть, що рішення суду будуть виконані без зволікань та перешкод. Це включає в себе створення ефективних механізмів, надання необхідних ресурсів для функціонування системи виконання судових рішень, контроль за їх виконанням, забезпечення доступу до правосуддя для всіх громадян та довіру до системи правосуддя. У цьому контексті цілком погоджуємось з твердженням щодо неприпустимості обмеження доступу осіб до системи виконання судових рішень, встановлення додаткових умов чи перешкод. Зокрема мова йде про обов'язок сплати авансового внеску особою, на користь якої ухвалене судове рішення, як необхідної умови початку примусового виконання рішення органом державної виконавчої служби, передбаченого ст. 26 Закону України «Про виконавче провадження». При такому підході на особу, на користь якої ухвалене судове рішення по суті покладається фінансовий тягар забезпечення «функціонування впроваджені державою системи виконання судових рішень, що не гарантує доступу для кожної такої особи до вказаної системи, отже, не забезпечує в усіх випадках і за будь-яких умов повного та своєчасного виконання цього рішення, його обов'язковості» [8, с. 95]. Оскільки важливість рішень КСУ та їх виконання виражається в забезпеченні правової стабільності, захисті прав та свобод громадян, а також в підтримці демократичних засад та правової держави, виконання цих рішень є не лише обов'язком держави, але й гарантією ефективності правосуддя та довіри громадян до судової системи.

Щодо порядку виконання рішень КСУ, законодавець передбачає, що даний суд може визначати спосіб, порядок та строки виконання своїх рішень і висновків та зобов'язати державні органи контролювати виконання рішень та

вимагати письмове підтвердження цього [9, ст. 97]. За потреби, в рішеннях КСУ можуть бути визначені додаткові заходи щодо виконання, включаючи терміновість та конкретні обов'язки. Незалежно від зазначеного порядку, державні органи зобов'язані виконувати рішення відповідно до Конституції та законів України, дотримуючись своїх повноважень та встановлених процедур [4, п. 3]. Встановлення чіткого порядку виконання рішень КСУ є необхідним для забезпечення верховенства права. Визначення способів, порядку та строків виконання рішень гарантує, що всі державні органи діятимуть у відповідності до законодавчих приписів, запобігаючи правовому вакууму та забезпечуючи своєчасне усунення правових невизначеностей. Зобов'язання державних органів контролювати виконання рішень КСУ і надавати письмове підтвердження сприяє підвищенню їхньої відповідальності та зменшує ймовірність ігнорування або відкладання виконання рішень. У складних випадках можливість визначення додаткових заходів щодо виконання рішень дозволяє КСУ надати більш детальні інструкції, що сприяє точному та своєчасному виконанню. Оскільки виконання рішень КСУ є конституційним обов'язком державних органів, це регламентування підтримує стабільність правової системи і підвищує довіру громадян до судової влади та державних інституцій.

З метою удосконалення механізму виконання рішень КСУ в науковій літературі обґрунтовується потреба прийняття спеціального закону про виконання рішень даного суду з метою врегулювання таких питань як: порядку реалізації правових позицій КСУ в парламентській, адміністративній, муніципальній і судовій (судів загальної юрисдикції) практиці; порядку відшкодування фізичним та юридичним особам матеріальної і моральної шкоди, завданої неконституційними законами та іншими актами, їх положеннями; інших питань, що стосуються предмета його регулювання [2, с. 121-122].

Якщо виконання рішень КСУ мають важливе значення для дотримання принципів верховенства права та належного захисту прав та свобод наших співвітчизників, то рішення ЄСПЛ відіграють ключову роль у забезпеченні захисту прав і свобод громадян європейських країн. Сутність цих рішень полягає в тлумаченні та застосуванні Конвенції. Ці рішення відображають принципи прав людини, які є фундаментальними для демократичного суспільства та правової держави. Тому, подібно до рішень КСУ, виконання рішень ЄСПЛ є важливим аспектом забезпечення правової охорони та дотримання стандартів прав людини.

Згідно положенням закріплених статтею 46 Конвенції, високі договірні сторони зобов'я-

зуються виконувати остаточні рішення ЄСПЛ в будь-яких справах, у яких вони є сторонами [10]. Імперативна вимога щодо обов'язкового характеру рішень ЄСПЛ для країн-учасниць є засобом забезпечення правової охорони і примусу, а також гарантує ефективний захист прав людини та дотримання міжнародних зобов'язань. Обов'язкове виконання рішень ЄСПЛ є не лише міжнародною юридичною зобов'язаністю країн-учасниць, а й частиною їх національного правового порядку. Це означає, що ці рішення мають прямий юридичний вплив в межах країни, а їх невиконання порушує правовий порядок і може мати серйозні наслідки. Крім того, обов'язкове виконання рішень ЄСПЛ є інструментом забезпечення захисту прав і свобод громадян від будь-яких порушень, що мають місце на національному рівні. Воно надає можливість ефективно захищати права громадян перед власним урядом та змушує країни-учасниці вживати заходів для виправлення порушень та запобігання їх повторенню.

В діяльності КСУ рішення ЄСПЛ переважно використовуються для підтвердження застосування внутрішньодержавних норм, не уникаючи при цьому врахування міжнародних правил як критеріїв оцінки внутрішнього регулювання. Положення Конвенції та система конвенційних цінностей увібрали в себе традиційні конституційні доробки держав-учасниць. Належне врахування конституційними судами рішень ЄСПЛ припускає їх коректне застосування і вирішення справи на основі узгодження власних висновків із цими рішеннями з метою досягнення суміщення чи, у крайньому разі, розумного компромісу [11, с. 116]. КСУ застосовує висновки ЄСПЛ як додаткове підтвердження згідності внутрішніх норм з міжнародними стандартами, з метою забезпечення збалансованості і правової відповідності.

Загальновизнаний принцип обов'язковості судового рішення, в тому числі й обов'язковості остаточного рішення ЄСПЛ, на підставі статті 46 Конвенції, в тій чи іншій формі, закріплено в законодавстві всіх європейських країн. Однак законодавство цих країн істотно відрізняється одне від одного у важливих аспектах процедури виконання рішення ЄСПЛ. Узагальнено особливості правового регулювання порядку виконання рішень ЄСПЛ в різних країнах можна класифікувати на наступні групи: а) наявність спеціального закону, який регулює процедуру виконання рішень ЄСПЛ; б) кваліфікація рішення ЄСПЛ як виконавчого документа; в) існування спеціальної процедури виконання рішень ЄСПЛ, яка відрізняється від процедури виконання рішень національних судів; г) наявність «єдиного вікна» для отримання заявником грошової компенсації; д) існування спеціальної

статті витрат державного бюджету для виплати грошових компенсацій на підставі рішень ЄСПЛ; е) можливість перегляду рішення національного суду на підставі рішення ЄСПЛ, безпосередньо передбачена процесуальним законом [12, с. 83]. В цілому, особливість виконання рішень ЄСПЛ полягає у тому, що на відміну від рішень національних судів, на виконання цих рішень не потрібні виконавчі листи або дотримання порядку пред'явлення рішення до виконання. В силу міжнародних зобов'язань, держава повинна сама, за власною ініціативою, виконати рішення на користь особи.

Щодо самого порядку виконання рішень ЄСПЛ, згідно ч. 2 ст. 46 Конвенції остаточне рішення даного суду передається Комітету Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням [10]. У площині практичної реалізації даного положення, згідно Рекомендації CM/Rec (2008)2 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо ефективного виконання рішень ЄСПЛ на рівні кожної країни призначається координатор (фізична особа чи орган) з питань виконання судових рішень, з контактними особами у відповідних національних органах, які беруть участь у процесі виконання. Цей координатор повинен мати необхідні повноваження та повноваження для отримання відповідної інформації; підтримувати зв'язок з особами або органами, відповідальними на національному рівні для прийняття рішень щодо заходів, необхідних для виконання судового рішення; і – у разі потреби, вживати або ініціювати відповідні заходи для прискорення процесу виконання [13].

З метою дотримання зобов'язань, що випливають з членства України в Раді Європи, та з метою забезпечення своєчасного та належного виконання рішення ЄСПЛ ухвалено спеціальний закон – «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [14]. Законодавча система закріпила механізми виконання рішень ЄСПЛ на інституційному та процедурному рівнях, визначивши необхідність усунення причин порушень Конвенції та її протоколів Україною. Також законодавство передбачає впровадження в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів прав людини. Згідно Постанови Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо реалізації Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» представництво України в ЄСПЛ, координація виконання його рішень та інформування про хід виконання рішень ЄСПЛ у справах, в яких Україна є стороною, здійснюються Міністерством юстиції в установленому порядку через Уповноваженого у справах ЄСПЛ [15, п. 3]. Він виконує ключову роль у забезпеченні ефективного впровадження рішень ЄСПЛ на національ-

ному рівні та у підтримці належної взаємодії між державою та цим судом. Основні функції Уповноваженого включають представництво інтересів держави в ЄСПЛ та координація виконання рішень даного суду. Уповноважений також активно працює над розробкою пропозицій щодо вдосконалення релевантного національного законодавства, аналізує причини виникнення порушень і пропонує законодавчі та адміністративні зміни, які сприятимуть кращому захисту прав людини. Постійний моніторинг виконання рішень ЄСПЛ сприяє виявленню системних проблем, що перешкоджають ефективному виконанню рішень, і розробленню рекомендації для їх усунення.

Виявленню недоліків в національному законодавстві та правозастосовчій практиці у сфері виконання рішень як КСУ, так і ЄСПЛ сприяє механізм моніторингу стану виконання цих рішень. З цього приводу КСУ зазначає, що судовий контроль за виконанням судового рішення є щонайпершим елементом в юридичному механізмі забезпечення виконання судового рішення, особливо в разі, коли таке судове рішення ухвалено на користь особи в юридичному спорі супроти органів публічної влади, їх посадових і службових осіб [16, п. 6.2]. В Україні моніторинг стану виконання рішень КСУ та додержання його висновків здійснюється самим цим судом, який за результатами такої діяльності вправі вирішувати питання, пов'язані з їх невиконанням та недодержанням. Регламент КСУ передбачає можливість звернення з письмовим запитом до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб з метою отримання інформації, відповіді на запитання або роз'яснення про дії (заходи), спрямовані на виконання рішень та додержання висновків даного суду. У разі якщо отримана інформація свідчить про невиконання рішень, недодержання висновків вирішується питання про вжиття заходів щодо притягнення посадових осіб до кримінальної відповідальності за умисне невиконання ними цих рішень [17, гл. 7].

Щодо моніторингу виконання рішень ЄСПЛ, згідно положенням ч. 2. ст. 46 Конвенції остаточне рішення даного суду передається Комітету Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням [10]. У випадку, якщо Комітет міністрів вбачає, що держава-відповідач ухиляється від виконання остаточного рішення у справі, в якій вона є стороною, він може після офіційного сповіщення цієї держави звернутися до ЄСПЛ з питанням про дотримання цієї державою своїх зобов'язань згідно зі статтею 46 Конвенції. У випадку визнання Судом порушення статті 46 Конвенції про захист прав людини, справа передається Комітету міністрів з метою визначення заходів, які слід прийняти. Якщо порушення

не встановлено, справа передається Комітету міністрів, який приймає рішення про закриття розгляду справи.

З приводу моніторингу стану виконання рішень ЄСПЛ в Україні науковцями відмічається, що вітчизняне законодавство ще не достатньо забезпечує контроль за виконанням рішень даного суду. Пропонується запровадити парламентський контроль за процесом та станом виконання рішень ЄСПЛ, щоб максимально підвищити ефективність їх виконання на національному рівні [18, с. 170].

Порівнюючи механізми моніторингу стану виконання рішень КСУ та ЄСПЛ можна виділити їх спільні та відмінні риси. Так, спільним для даного процесу є його спрямованість на забезпечення дотримання прав людини та верховенства права. Обидва механізми спрямовані на забезпечення ефективного виконання судових рішень для забезпечення правосуддя та відповідності закону. Однак, є відмінності у їхній методології та організації. Моніторинг виконання рішень КСУ здійснюється внутрішньою системою державних установ та органів влади, в той час як моніторинг рішень ЄСПЛ може включати зовнішній нагляд та контроль з боку міжнародних організацій і громадських організацій. Також, важливою відмінністю є те, що рішення ЄСПЛ є обов'язковими для виконання країнами-учасницями, в той час як рішення КСУ мають пріоритет в межах України, але не мають прямого юридичного впливу за її межами.

Висновки. У світлі проведеного порівняльного аналізу практики виконання рішень КСУ та ЄСПЛ можна зробити висновок, що обидва суди відіграють ключову роль у забезпеченні верховенства права та захисті прав людини. Спільні та відмінні риси у виконанні рішень даних судів визначаються як їх правовою природою, так і механізмами реалізації, будучи основою правової визначеності, стабільності та ефективності правової системи. Зазначений аналіз відображає потребу у комплексних заходах, спрямованих на підвищення ефективності виконання судових рішень, таких як реформування законодавства, зміцнення незалежності судової влади та підвищення правової культури в суспільстві. Тільки таким чином можна забезпечити належне виконання рішень КСУ та ЄСПЛ, сприяючи утвердженню засад верховенства права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996. № 254к/96-ВР : Редакція від 01.01.2020. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кампо В. Правові позиції Конституційного Суду України як необхідний елемент забезпечення судово-правової реформи.

- Вісник Конституційного Суду України. 2010. № 2. С. 112-122.
3. Белов Д.М., Мишанич К.С., Проблеми виконання рішень Конституційного Суду України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Серія Право. Випуск 30. Том 1. С. 70-74.
 4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про чинність Закону України «Про Рахункову палату», офіційного тлумачення положень частини другої статті 150 Конституції України, а також частини другої статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» стосовно порядку виконання рішень Конституційного Суду України(справа про порядок виконання рішень Конституційного Суду України) від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-00#Text>.
 5. Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 151-2 Конституції України від 2 грудня 2019 року № 11-р/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-19#Text>.
 6. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Хліпальської Віри Василівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 26 Закону України «Про виконавче провадження» (щодо забезпечення державою виконання судового рішення) від 15.05.2019 № 2-р(II)/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-19#Text>.
 7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин 7, 9, пункту 2 частини 16 статті 236-8 Кримінально-процесуального кодексу України від 30 червня 2009 року № 16-рп/2009. URL: <https://ccu.gov.ua/docs/576>.
 8. Щербанюк О.В. Проблеми реалізації конституційної скарги в Україні та шляхи їх вирішення. Часопис Київського університету права. 2020. № 1. С. 93-99.
 9. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017. № 2136-VIII : Редакція від 20.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua-/laws/show/2136-19#Text>.
 10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи. Конвенція. Міжнародний документ від 04.11.1950. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
 11. Юровська Г. Практика Європейського суду з прав людини в рішеннях органу конституційної юрисдикції. Вісник Конституційного Суду України. 2021. № 5. С. 110-130.
 12. Блажівська Н.Є. Виконання рішень Європейського суду з прав людини. Порівняльний аспект. Вісник Вищої ради юстиції. 2010. № 2. С. 83-89.
 13. Recommendation CM/Rec(2008)2 of the Committee of Ministers to member states on efficient domestic capacity for rapid execution of judgments of the European Court of Human Rights URL: <https://search.coe.int/cm?i=09000016805ae618>.
 14. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.
 15. Постанови Кабінету Міністрів України Про заходи щодо реалізації Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 31.05.2006 № 784. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2006-%D0%BF>.
 16. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Плескача В'ячеслава Юрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів частини першої статті 294, частини шостої статті 383 Кодексу адміністративного судочинства України (щодо рівноправності сторін під час судового контролю за виконанням судового рішення) від 01.03.2023 № 2-р(II)/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-23#Text>.
 17. Постанова Конституційного Суду України про Регламент Конституційного Суду України від 22.02.2018 № 1-пс/2018. Редакція від 12.09.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18#n12>.
 18. Сурай І. Діяльність Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини: зарубіжний досвід. Наукові перспективи. 2023. № 4(34). С. 162-173.